

Židovská náboženská obec v Turzovke

Prvým Židom, ktorý prišiel do Turzovky, bol obchodník **Samuel Lebl (Levko)**, pochádzajúci z Bytče. Spomína sa v cenzu z roku 1767 spolu so svojou rodinou, celkom 6 duší. Karol Točík vo svojich *Cirkevných dejinách Turzovky* píše, že Samuel Levko (Hoffmann) prišiel do Turzovky okolo roku 1761. Notár Alexej Majtan, ako kurátor Škapuliarskeho spolku, mu požičal najskôr 40, potom 200 zlatých, ktoré úrokovoval až do roku 1780.

Samuel Levko býval na vyárendovanom (prenajatom) panskom majetku v centre Turzovky, kde mal aj regálne právo na výčapnú činnosť. Dom sa nachádzal naproti obecnému úradu, na mieste neskoršej konzervárne. V roku 1776 bola v Čadci vydaná zmluva pre turzovského Žida Samuela Levka na postavenie nového panského domu na panskom pozemku. Panstvu mal platiť 27 zlatých ročne. V roku 1780 sa spolu s Mojžišom Bošanom súdil s panstvom Bytča ohľadom árendy a regálnych práv. V dôsledku zákona o ponemčení židovských priezvisk, ktorý vydal Jozef II. v roku 1787, začal Samuel Levko používať priezvisko Hoffmann. Priezvisko Levko bolo odvodené od rodného mena jeho otca Leopolda (Levko = Lébl = Leopold).

Samuel Levko Hoffmann mal syna **Mareka Hoffmanna** (* 1764 Turzovka), ktorý pokračoval v otcovom podnikaní. V roku 1793 uzavreli Marek a Abrahám Hoffmannovci kontrakt so Strečnianskym panstvom ohľadom výroby páleného a rozolíša (likéru) pre potrebu panstva.

Po vydaní tolerančného patentu Jozefom II. začal narastať počet Židov aj v Turzovke. Kanonická vi-

Námen / End	Namen / End	Wei. / Wei.	Se. / Se.
Levko Hoffmann	1	10	
Marek Hoffmann	1	10	
David Langfelder	1	10	
Adam Hoffmann	1	10	

Súpis Židov v Turzovke z roku 1820

zitácia Turzovky z roku 1798 uvádza, že v turzovskej farnosti žilo už 36 Židov. Títo si tu spolu so Židmi z okolia založili židovskú náboženskú obec. V roku 1818 sa Turzovka stáva sídlom židovského matričného úradu. Rodná matrika sa zachovala od roku 1818, sobášna od roku 1850 a úmrtná matrika až od roku 1853.

Podľa súpisu Židov v Bytčianskom panstve z roku 1820 sa v Turzovke nachádzalo 5 rodín, spolu 25 ľudí. Uvedení sú tu **Jakub Hoffmann** (* okolo 1771 Turzovka) a **Marek Hoffmann** (* 1764 Turzovka), ktorí boli árendátormi (nájomcami regálnych práv). Ďalej **Alexander Hoffmann** (* 1794 Turzovka) bol obchodníkom. **Dávid Langfelder** (* 1788 Dlhé Pole) a **Adam Hoffmann** (* 1793 Turzovka) boli hostinskými.

Ďalším dôležitým prameňom je osobitný súpis Židov nachádzajúcich sa v Bytčianskom panstve z roku 1828, v ktorom je uvedená rodina Hoffmannova, žijúca v Bytči a v Turzovke. V Bytči býval

Pomník Mojžiša Kohna-Zerkowitza na židovskom cintorine v Turzovke

vdovec Joachim Hoffmann a jeho syn Maurícus. V Turzovke býval krčmár Marek Hoffmann, jeho syn Mojžiš (obchodník) a obchodník Jakub Hoffmann. Pri zápise je uvedená poznámka v latinčine: *Familiae Judaicae Hoffman, Langfelder et Leindörfer per obtentum anno 1816 regium decretum, ad cathogoriam opidanorum Bittensium recidentes*. V preklade: **Židovské rodiny Hoffmann, Langfelder a Leindörfer obdržaním kráľovského dekrétu v roku 1816 pripadajú do kategórie bytčianskych mešťanov.**

Židia si v Turzovke založili aj vlastný židovský cintorín, ktorý sa nachádzal v Turzovke na Bukovine, na Rovňanovej roli, a slúžil aj Židom z okolitých obcí. Cintorín je dnes vo vlastníctve Ústredného zväzu židovských náboženských obcí v SR. Nachádza sa na odlahlom, pokojnom mieste pri cestičke, ktorá vedie k Chate Bukovina, avšak je ho veľmi ťažké nájsť, pretože sa tam nachádza vysoká tráva. Len málo ľudí vie o tomto židovskom cintoríne, ktorý pôsobí naozaj tajomne. Zostalo z neho zachované len malé torzo náhrobných kameňov, niektoré z nich sú zahrnuté v zemi. Taktiež zostala zachovaná časť obvodového múru, okolo ktorého tečie potôčik. Bola by to veľmi pekná myšlienka, zrekonštruovať toto pietne miesto.

Dňa 14. marca 1895 požiadala Židovská náboženská obec v Turzovke prostredníctvom jej predsedu Moritza Hellera obecné zastupiteľstvo o poskytnutie dreva z urbárskej hory Grúnik za čo najlacnejšiu cenu na novú židovskú školu, ktorú mienia začať stavať na jar toho roku. Dovtedy bola škola v prenajatých

priestoroch, ktoré nezodpovedali zdravotným ani školským predpisom. Sľúbili, že škola bude slúžiť aj pre katolíckych občanov. Namiesto dreva im však obec poskytla 200 zlatých. Židovskú školu postavili na mieste domu č. 55, v ktorom naposledy býval bývalý turzovský richtár Ferdinand Fábry (1842-1896) s manželkou Máriou rod. Kompánkovou. Dnes sa na jej mieste nachádza obchodné centrum MAXIMO. Táto židovská škola poskytovala vysokú úroveň vzdelávania, preto ju navštevovali aj nadané deti z bohatších katolíckych rodín.

Dňa 20. decembra 1898 Židovská náboženská obec žiadala obecné zastupiteľstvo a manipulantu urbárskej hory o odhlasovanie väčšieho finančného obnosu na výstavbu **synagógy**, ktorú chceli začať stavať na jar alebo v lete roku 1899. Odvodňovali to tým, že židovská obec svoje bohoslužby vykonáva v nezodpovedajúcej miestnosti, aj túto jej majiteľ vypovedal. Synagógu sa

napokon podarilo postaviť. Stála na mieste dnešného nákupného strediska U Hranca.

Dr. Karol Körper Zrínsky (* 4. 1. 1894 Nemšová † 4. 10. 1969), rímskokatolícky kňaz, vo svojich spomienkach na detstvo v Turzovke spomína okrem iného aj toto: „Mňa otec ešte neposlal na strednú školu, hoci som v Ilave s výborným prospechom skončil štvrtú triedu ľudovej školy. Opäť sa prejavila jeho fixná idea: len židovská škola ma môže dobre pripraviť na gymnaziálne štúdium, lebo v nej sa vyučovalo aj po nemecky a žiaci nadobudli všetky spoločenské a hospodárske vedomosti. A tak ma dal otec zapísať do piatej triedy turzovskej židovskej školy a dostal som sa do nového babylonu rečí, národov a zvykov. Židovská škola stála na druhom konci obce, neďaleko synagógy. Bola to prízemná budova so špicatou šindľovou strechou a dlhým úzkym dvorom. Býval v nej aj učiteľ **Samuel Goldstein**, starý zhrbený pánko s dlhou fajnkou, ktorú nevyberal z úst ani pri vyučovaní. Starý Goldstein išiel v zime do penzie a na jeho miesto nastúpil mladý ambiciózný pedagóg **Samuel Ungermann**, ktorého sme mali veľmi radi. Vyučoval nás aj základy hebrejčiny. Pre kresťanských žiakov to nebolo povinné, ale ja som prejavoval záujem, vtedy ešte netušiac, že raz budem profesorom hebrejčiny.“

V druhej polovici 19. storočia mnoho Židov, prevažne podnikateľov, bolo zastúpených v obecnom zastupiteľstve na základe toho, že boli virilisti (teda platili najvyššie dane v obci), napr. obchodníci s drevom Moritz Heller a Gabriel Hoffmann, hostinskí Žigmund Langfelder a Jozef Politzer, Adolf Schlesinger a ďalší.

(Pokračovanie nabudúce)

Kontrakt z roku 1793

Synagóga a Hoffmannov dom